

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์ และสรุปบทสัมภาษณ์จากผู้เชี่ยวชาญฝ่าย

พระสงฆ์ และฝ่ายฆราวาส

แบบสัมภาษณ์

ชื่อ-นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์.....อายุ.....ปี/พรรษา

ตำแหน่ง.....สัมภาษณ์ที่วัด/บ้าน.....

ที่ตั้ง.....สัมภาษณ์ ณ วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

๑. ต้นพระศรีมหาโพธิ์ มีความเกี่ยวข้อง และมีความสำคัญในทางพระพุทธศาสนาอย่างไร?

.....

๒. ต้นพระศรีมหาโพธิ์มีคุณค่าต่อการสืบต่ออายุของพระพุทธศาสนาอย่างไรบ้าง?

.....

๓. ท่านมีความเห็นเกี่ยวกับความมีคุณค่า และคตินิยมด้านประเพณีที่เกี่ยวข้องกับต้นพระศรีมหาโพธิ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีอะไรบ้าง?

.....

๔. ท่านมีความเห็นเกี่ยวกับความมีคุณค่า และคตินิยมด้านวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับต้นพระศรีมหาโพธิ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีอะไรบ้าง?

.....

๕. ท่านมีความเห็นเกี่ยวกับความมีคุณค่า และคตินิยมด้านสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับต้นพระศรีมหาโพธิ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีอะไรบ้าง?

.....

นายนกฤต เห่งกระโทก

ผู้วิจัย

สรุปบทสัมภาษณ์ของผู้เชี่ยวชาญฝ่ายพระสงฆ์ และฝ่ายฆราวาส

ความคิดเห็นทางด้านคุณค่า และคตินิยมที่เกี่ยวข้องกับต้นพระศรีมหาโพธิ์จากบทสัมภาษณ์ของผู้เชี่ยวชาญฝ่ายพระสงฆ์

- ด้านของความเกี่ยวข้อง และความสำคัญทางพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น จากบทสัมภาษณ์ของท่านพระมหาเกรียงไกร อธิสโก, ท่านพระปลัดประจวบวุฒติจาริ, ท่านมหาธีรารุณ ธีราวุฒโฒ, ท่านพระครูพิทักษ์ เจติยานนท์ และท่านพระครูพิธาน นพกิจ พบว่า ต้นพระศรีมหาโพธิ์มีความเกี่ยวข้องและมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในพระพุทธศาสนา เพราะเป็นต้นไม้แห่งการตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ หรือเป็นสถานที่ที่ประทับก่อนที่พระพุทธเจ้าจะได้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นสหชาติกับพระพุทธเจ้า ชาวพุทธถือว่าเป็นต้นไม้ที่ศักดิ์สิทธิ์ และให้ความเคารพ ความศรัทธาต่อต้นพระศรีมหาโพธิ์เป็นอย่างสูง ชาวพุทธจึงให้ความเคารพนับถือเสมือนหนึ่งเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า อีกทั้งญาณ ต้นพระศรีมหาโพธิ์เปรียบเสมือนเป็นพุทธอุเทสิกเจดีย์อย่างหนึ่งเนื่องจากต้นพระศรีมหาโพธิ์เป็นที่เคารพ เป็นที่ศรัทธา และเป็นที่ทำการสักการบูชาของชาวพุทธทั่วไป ให้ได้รับการดูแล การทะนุบำรุงต้นพระศรีมหาโพธิ์ได้เป็นอย่างดีเสมอมา เพื่อให้ผู้ที่ได้มีการกระทำอย่างนี้ได้มีอายุที่ยืนยาว ทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลทั้งต่อตนเอง และครอบครัว ควบคู่กับการธำรงรักษาพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคง ยืนยาวตลอด ๕,๐๐๐ พระวัสสา

-ด้านการมีคุณค่าต่อการสืบต่ออายุของพระพุทธศาสนานั้นท่านพระมหาเกรียงไกร อธิสโก บอกว่า ต้นพระศรีมหาโพธิ์ถือว่ามีคุณค่าต่อการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา เพราะตามประวัติศาสตร์ทำให้ผู้ที่ศึกษาได้ทราบว่าต้นพระศรีมหาโพธิ์ในสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราชนั้นพระองค์ทรงมีความเคารพนับถือต่อต้นพระศรีมหาโพธิ์เป็นอย่างมากถึงแม้จะถูกทำลายหลายครั้งหลายครา แต่ในที่สุดแล้วด้วยพลังพุทธานุภาพทำให้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ได้แผ่ขยายไปทั่ว ในรัชสมัยของพระองค์นั้นพระองค์ได้ทรงส่งพระโสณะและพระอุตระเถระไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ ดินแดนสุวรรณภูมิ ต่อมาได้ส่งพระมหินทเถระและพระสังฆมิตราเถระไปศรีลังกา และทรงให้พระเถระเหล่านั้นนำต้นพระศรีมหาโพธิ์ไปด้วย และเมื่อพระพุทธศาสนาไปประดิษฐานอยู่ ณ ที่ใดก็จะมีต้นพระศรีมหาโพธิ์แผ่ขยายไปในดินแดนต่างๆเหล่านั้นๆตราบนานเท่าทุกวันนี้ นอกจากนี้แล้วท่านพระปลัดประจวบ วุฒติจาริ บอกว่า ต้นพระศรีมหาโพธิ์ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวพุทธ และเป็นหลักฐานที่สำคัญของทางพระพุทธศาสนา ด้านของท่านพระมหาธีรารุณ ธีราวุฒโฒ กล่าวว่า ชาวบ้านถือว่าต้นพระศรีมหาโพธิ์เปรียบเสมือนเป็นตัวแทนพระพุทธเจ้า ชาวบ้านจะไม่มีการตัดหรือทำลาย เพราะเกิดความเกรงกลัวต่อบาป และจะทำให้เกิดการเจ็บป่วย การตัดต้นพระศรีมหาโพธิ์ถือว่าเป็นการทำร้ายพระพุทธเจ้า และทำลายพระพุทธศาสนา การมีต้นพระศรีมหาโพธิ์จึงเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาอีกด้วย ส่วนท่านพระครูพิธานนพกิจ กล่าวว่า ต้นพระศรีมหาโพธิ์เปรียบเหมือนตัวแทนของพระพุทธเจ้าหรือตัวแทนของพระพุทธศาสนา หากพบเห็นต้นพระศรีมหาโพธิ์ขึ้นอยู่ ณ ที่ใด และมิผู้คนให้ความเคารพบูชาก็แสดงว่ามีพระพุทธศาสนาดำรงอยู่ในแผ่นดินนั้น

- ด้านของประเพณีที่เกี่ยวกับต้นพระศรีมหาโพธิ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นพบว่า ประชาชนชาวล้านนา พอถึงวันสงกรานต์ของทุกปีจะมีประเพณีของการค้าโพธิ์ และประเพณีการแห่ นมสวดต้นพระศรีมหาโพธิ์ขึ้น ท่านพระมหาเกรียงไกร อธิสโก บอกว่า ประเพณีหลักคือไม้ค้ำสะหรืหรือไม้ค้ำโพธิ์ประเพณีแห่น้ำนมรดต้นพระศรีมหาโพธิ์ ส่วนท่านพระครูพิทักษ์ เจติยานนท์ กล่าวว่า

การค้ำตันพระศรีมหาโพธิ์ถือว่าเป็นการค้ำจุนพระศาสนา ด้านของท่านพระมหาธีรราชู ธีรราชูโถมได้กล่าวว่า ทางด้านของประเพณีรดต้นพระศรีมหาโพธิ์ด้วยน้ำนมสดได้แบบอย่างมาจากพระเจ้าธรรมมาโคกราช โดยที่พระองค์ได้ปฏิบัติโดยการแสดงความเคารพบูชา และมีความเลื่อมใสศรัทธาเป็นอย่างมาก พระองค์ทรงใช้น้ำนมสดรดต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่ถูกทำร้ายจากนางติษยรัักษิตา พระมเหสีของพระองค์เองจนต้นพระศรีมหาโพธิ์ได้ตายลงให้กลับฟื้นขึ้นมา และมีการแตกหน่อขึ้นมาใหม่อีกครั้ง นอกจากนี้แล้วประชาชนชาวพุทธได้เห็นความสำคัญและมีความเลื่อมใสศรัทธาต่อต้นพระศรีมหาโพธิ์ ต้องการบำรุงต้นพระศรีมหาโพธิ์ให้เจริญเติบโตงอกงาม และทำให้มีอายุยืนยาว นอกจากนี้แล้วประชาชนชาวล้านนายังได้มีการนำเอาน้ำอบ น้ำหอม น้ำสะอาดลอยดอกไม้มารดน้ำต้นพระศรีมหาโพธิ์ เพื่อความเป็นสิริมงคลต่อชีวิต และเพื่อเป็นการต่ออายุพระพุทธศาสนาให้ยืนยาว

ส่วนท่านพระครูพิธานนพกิจ บอกว่า วัฒนธรรมประเพณี “การทำบุญค้ำโพธิ์” ขึ้น ณ บริเวณวัดพระธาตุลำปางหลวงแห่งนี้ ในวันที่ ๑๕ เมษายนของทุกปี และได้มีการยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา

- ด้านของวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับต้นพระศรีมหาโพธิ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น ท่านพระมหาเกรียงไกร อหิสโก กล่าวว่า ต้นพระศรีมหาโพธิ์มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าโดยตรง จึงถือว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ รวมถึงใบโพธิ์เชื่อกันว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ด้วยเช่นกันโดยเฉพาะ ใบโพธิ์จากพุทธคยาได้มีการนำมาทำเป็นวัตถุมงคลหลายชนิด ส่วนท่านพระครูพิทักษ์ เจติยานันท์ กล่าวว่า ต้นพระศรีมหาโพธิ์ จะเน้นให้เห็นถึงความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และความสามัคคีของชุมชนในท้องถิ่น ที่มีอัตลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรมเป็นของตนเอง นอกจากความเชื่อของชาวพุทธที่มีความศรัทธาต่อต้นพระศรีมหาโพธิ์ว่ามีความเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธเจ้าแล้ว ชาวพุทธยังมีความเชื่อว่าการทำลายต้นพระศรีมหาโพธิ์จะเป็นการทำความบาป และมีความลบหลู่ต่อพระรัตนตรัย

ส่วนท่านพระปลัดประจวบ วุฑฒิจาริ ได้กล่าวว่า ต้นพระศรีมหาโพธิ์เป็นวัฒนธรรมของการแสดงออกถึงความเคารพกราบไหว้บูชาต่อต้นพระศรีมหาโพธิ์ด้วยการรดด้วยน้ำนมสดพร้อมทั้งนำพวงมาลัย ดอกไม้ และผ้าแพรมาประดับต้นพระศรีมหาโพธิ์อันเป็นการแสดงออกถึงความเคารพต่อพระพุทธเจ้าโดยสื่อผ่านทางต้นพระศรีมหาโพธิ์ ทำให้มีคุณค่าต่อผู้ที่ปฏิบัติมี ความอึดเอิบใจ เป็นสิริมงคล ได้บุญกุศล และเป็นการสืบต่อพระพุทธศาสนา

ด้านของท่านพระครูพิธานนพกิจ กล่าวว่า วัฒนธรรมการแสดงออกถึงการสักการบูชาต้นพระศรีมหาโพธิ์อันเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าด้วยการนำไม้มาค้ำยันที่ต้นพระศรีมหาโพธิ์นี้ทำให้เกิดความปลาบปลื้มใจ ความอึดเอิบใจที่ได้ทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวต่อไป และส่งผลให้ตนเองและครอบครัวได้เกิดความเป็นสิริมงคลในชีวิต มีโชคลาภ ร่ำรวย เงินทอง และ ที่สำคัญที่สุดก็คือ การที่มีความเชื่อว่าการกระทำอย่างนี้ถือเป็นการต่ออายุ สืบชะตาให้กับตนเอง ทำให้ได้พบกับความสุข ความเจริญ ประสพกับความสำเร็จในชีวิต และหน้าที่การงาน

นอกจากนี้แล้วท่านพระมหาเกรียงไกร อหิสโก ยังกล่าวต่ออีกว่า พุทธศาสนิกชนทุกหมู่เหล่าถือว่าการทำลายต้นพระศรีมหาโพธิ์ ถือว่าเป็นการทำความบาป และเป็นการลบหลู่พระรัตนตรัย ส่วนท่านพระมหาธีรราชู ธีรราชูโถม บอกว่า ชาวบ้านจะใช้ไม้ค้ำตันพระศรีมหาโพธิ์เพื่อแสดงออกถึงความเคารพบูชา ชาวบ้านใช้น้ำนมสดไปที่โคนต้น ถวายพวงมาลัย ใช้ผ้าเจ็ดสีพันรอบต้น ทำการบูชากราบไหว้เสมือนเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าด้วยความเคารพ

๑. อามิสบูชา คือ การบูชาด้วยรูปเทียน ดอกไม้ ของหอม หรือ รตน์น้ำตันศรีมหาโพธิ์ ให้ตนเองหรือผู้ปฏิบัติบูชาได้มีอายุยืนยาว

๒. ปฏิบัติบูชา คือ การบูชาด้วยการปฏิบัติธรรม โดยการอาศัยได้ร่มเงาของต้นพระศรีมหาโพธิ์ ทำได้โดยการนั่ง หรือเดิน หรือยืน ปฏิบัติธรรม ปฏิบัติกัมมฐานเพื่อขัดเกลาบ่มเพาะนิสัย ให้เจริญในธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายิ่งขึ้นไป

ด้านของนายเกษม สิทธิ ได้บอกว่า ถือว่าเป็นต้นไม้ที่มีความแข็งแรง มีความแข็งแกร่ง และมีความทนทาน เปรียบเสมือนว่าเป็นพระพุทธรูปที่มีความศักดิ์สิทธิ์ ส่วนนายเกรียงศักดิ์ ฟองคำ บอกว่า การได้เห็นต้นพระศรีมหาโพธิ์ เปรียบเหมือนกับการได้พบกับพระพุทธเจ้า เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวพุทธ เป็นต้นไม้ที่ได้ดำรงอยู่ และสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้อยู่ยาวนานตลอด ๕,๐๐๐ พระวัสสา ส่วนท่านธวัชชัย สุษะเขียว มองว่า ต้นพระศรีมหาโพธิ์มีคุณค่าต่อการสืบทอดพระพุทธศาสนาจากทางด้านประเพณีและวัฒนธรรม กล่าวคือ เป็นการแสดงความเคารพโดยการรดต้นพระศรีมหาโพธิ์ด้วยน้ำนมสดหรือประเพณีการค้ำโพธิ์ที่เกิดจากความศรัทธาของประชาชนอย่างแรงกล้า ทำให้เกิดการสืบทอดประเพณีนี้ต่อกันมา อันเป็นการช่วยสืบทอดพระพุทธศาสนาอีกทางหนึ่ง

-ด้านประเพณีที่มีความเกี่ยวข้องกับต้นพระศรีมหาโพธิ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น ดร.สายัณห์ อินันน์ใจ กล่าวว่า ประเพณีการถวายไม้ค้ำต้นศรีมหาโพธิ์ ในช่วงประเพณีสงกรานต์ของชาวเหนือในทุกๆปี ส่วน ผ.ศ. ศรี แนวนรงค์ บอกว่า ประเพณีที่เกี่ยวกับต้นพระศรีมหาโพธิ์ นิยมใช้เป็นเครื่องค้ำจุนพระพุทธศาสนา โดยอาศัยต้นพระศรีมหาโพธิ์เป็นหลักกว่าเป็นที่อาศัยสืบทอดให้อยู่ยืนนาน และทำสืบทอดกันมาจนเป็นประเพณีมาตราប់เท่าทุกวันนี้ ด้านของนายเกษม สิทธิ บอกว่า การใช้ไม้ค้ำเปรียบเหมือนกับการค้ำต่อพระพุทธศาสนา ค้ำต่อชะตาชีวิตของผู้ค้ำให้ยืนยาวขึ้น และเพื่อให้ต้นพระศรีมหาโพธิ์มีอายุยืนยาวขึ้นด้วย

นอกจากนี้แล้วดร.สายัณห์ อินันน์ใจ ได้กล่าวอีกว่า ในบางพื้นที่ได้มีการประเพณีการถวายน้ำหอมแด่ต้นพระศรีมหาโพธิ์ เป็นการแสดงออกถึง ความเคารพ ความอ่อนน้อม ความกตัญญูทวนเวียนต่อสิ่งที่ควรเคารพบูชา เปรียบเสมือนการกระทำทุกอย่างนั้นได้ทำการถวายต่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ส่วนนายเกรียงศักดิ์ ฟองคำ บอกว่า ต้นพระศรีมหาโพธิ์ เป็นต้นไม้ที่มีคุณค่าทำให้เกิดเป็นประเพณีต่างๆขึ้นมาอย่างมากมาย เช่น ประเพณีสงน้ำในเทศกาลสงกรานต์ เป็นต้น ด้านของนายธวัชชัย สุษะเขียว มองว่า ประเพณีให้น้ำนมสดรดต้นพระศรีมหาโพธิ์ จะมีในวันวิสาขบูชาของทุกปี ส่วนประเพณีค้ำโพธิ์นั้นจะมีในวันที่ ๑๕ เมษายนของทุกปี เป็นประเพณีที่ทรงไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ เป็นงานที่แสดงความนอบน้อม บูชาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ประชาชนชาวพุทธและคนทั่วไปได้มาทำบุญสักการะต้นพระศรีมหาโพธิ์ร่วมกันเป็นประเพณีที่มีประชาชนให้ความสนใจอย่างมาก อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา

-ด้านวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับต้นพระศรีมหาโพธิ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น ดร.สายัณห์ อินันน์ใจ บอกว่า วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับต้นศรีมหาโพธิ์ เช่น การแต่งกายที่ถูกต้อง ตามความเหมาะสมในการไปสักการบูชาต้นพระศรีมหาโพธิ์ ซึ่งจะมีเอกลักษณ์ตามแต่ละท้องถิ่นที่มีความสวยงาม จึงถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า การบูชาต่อสิ่งที่ควรบูชาได้อย่างเหมาะสม ไม่มีการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ด้านของนายธวัชชัย สุษะเขียว บอกว่า มีการบูชาโดยใช้ดอกบัวถวาย

ถวายพวงมาลัย ใช้ผ้าแพรห่ม ใช้ไม้ค้ำกิ่งโพธิ์ หรือต้นโพธิ์ถือตามคติที่ว่าเป็นการค้ำจุน พระพุทธศาสนา ใช้น้ำมันสตรดบำรุงต้นพระศรีมหาโพธิ์ให้เจริญงอกงาม เป็นคติที่ถือว่าเป็นการทำนุ บำรุงพุทธศาสนา ส่วนนายเกษม สิทธิ กล่าวว่า การกราบไหว้บูชาของผู้คนทั่วไป เปรียบต้นพระศรี มหาโพธิ์เหมือนกับพระพุทธรูป ทำให้ไม่มีใครกล้าตัดและทำลาย เพราะจะเป็นการทำบาป ทำให้ไม่ เป็นมงคลทั้งต่อชีวิต และครอบครัว

นอกจากนี้แล้วดร.สายัณห์ อินันนใจ ได้กล่าวต่ออีกว่า การนำของหอม ฐูปเทียน หรือ อาหารที่ปรุงสุกแล้วเท่านั้นไปบูชา สอดคล้องกับผ.ศ.ศรี แนวณรงค์ ที่บอกว่า ประชาชนชาวพุทธจะ นิยมนำน้ำอบน้ำหอม พร้อมด้วยดอกไม้ ฐูปเทียนบูชาต้นพระศรีมหาโพธิ์ เป็นที่เคารพบูชา เปรียบเสมือนว่าพระพุทธรูปทรงประทับอยู่ คือ ถือว่าเป็นวัฒนธรรมอันดีงามของชาวพุทธ ส่วนนายเกรียงศักดิ์ พงศ์คำ บอกว่า ด้านวัฒนธรรมนั้นเป็นการแสดงออกถึงความเคารพบูชา เพราะว่าต้นพระศรีมหาโพธิ์ถือว่าเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า หรือที่เรียกว่าอุเทสิกเจดีย์ และใน ฐานะที่เป็นสหชาติหรือเกิดร่วมกับพระพุทธเจ้า

-ด้านสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับต้นพระศรีมหาโพธิ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น ผ.ศ.ศรี แนวณรงค์ กล่าวว่า ต้นพระศรีมหาโพธิ์ถือกันว่าเป็นต้นไม้ที่สำคัญที่เป็นเอกลักษณ์ หรือเป็น สัญลักษณ์ทางพระศาสนา สอดคล้องกับดร.สายัณห์ อินันนใจ กับนายเกรียงศักดิ์ พงศ์คำ ที่บอกว่า ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา เพราะต้นพระศรีมหาโพธิ์นั้นเป็น ต้นไม้ของการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญของชาวพุทธ อีกทั้งการปลูก และรักษา ต้นพระศรีมหาโพธิ์ไว้ในทุกหนทุกแห่ง และมองเห็นได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ ที่สื่อถึงการเป็นสถานที่ที่ศักดิ์ สิทธิของชาวพุทธ ด้านของนายเกษม สิทธิ ก็บอกในทำนองเดียวกันที่ว่าต้นพระศรีมหาโพธิ์ เปรียบเสมือนการเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า และถือว่าเป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับนายธวัชชัย สุยะเขียว ที่บอกว่า ต้นพระศรีมหาโพธิ์นี้เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้า ของพระพุทธศาสนา และถือคติการให้ความเคารพบูชาต่อต้นพระศรีมหาโพธิ์ เห็นต้นโพธิ์แล้วนึกถึง พระพุทธเจ้าหรือพระพุทธศาสนา

นอกจากนี้แล้วต้นพระศรีมหาโพธิ์ ยังเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย ดังนั้น ต้นพระศรีมหาโพธิ์ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งพระพุทธเจ้า และ พุทธศาสนิกชนทุกฝ่ายจะทำแต่ความดีที่มีต่อสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาโดยทั่วกัน

ส่วนดร.สายัณห์ อินันนใจ ได้กล่าวต่ออีกว่าวัดต่างๆได้ทำการธำรงรักษาไว้เป็นอย่างดี มีการล้อมรั้ว มีการบำรุงรักษากิ่งก้านไว้โดยไม่มีการตัดแต่งใดๆเลย รักษาสภาพ(กายภาพ)ไว้เป็นอย่างดี เพื่อให้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ได้มีอายุที่ยืนยาวที่สุด เปรียบเสมือนเป็นการรักษาอายุของ พระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคง สืบต่อกันอย่างยาวนานชั่วลูกชั่วหลานสืบไป